JUBILEUMBOEKJE

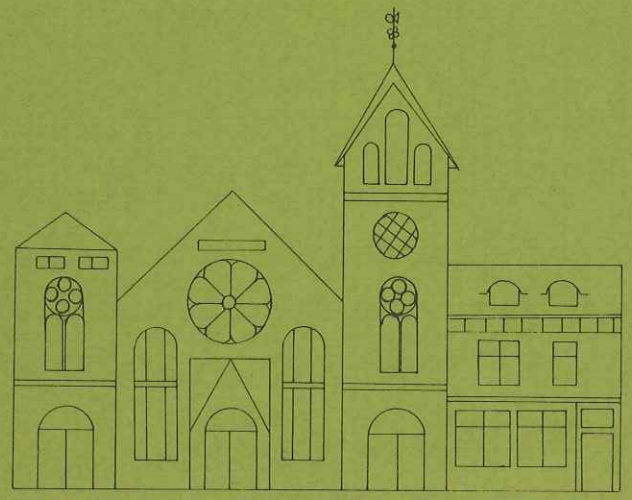

1906 – 1981 NOORDERKERK TE 'S-GRAVENHAGE 75 JAAR

BUREAU MONUMENTENZORG E

Foto Noorderkerk 1906

VOORWOORD

De Noorderkerk bestaat 75 jaar !
Een moment om even bij stil te staan. Met dit gegeven is getracht te werken. Vandaar enige momentopnamen waarvan u in de tentoonstelling kunt kennisnemen.

Opzettelijk is vermeden een opsomming te geven van cijfers en jaartallen. Het menselijke element van een levende gemeente gold als het voornaamste uitgangspunt.

Het vermelden van namen van leden, waaruit de diverse kerkeraden waren samengesteld, is bewust achterwege gelaten. Het zou onrecht doen aan alle anderen die bijgedragen hebben aan het goed funktioneren van de kerk.

In dit boekje is een enkele gebeurtenis, door een kleine lichtflits aangelicht en voor het 75 jarig jubileum van de Noorderkerk uit het verleden getild.

UIT een schat van gegevens die in archieven berusten, is slechts een kleine greep gedaan.

Van informaties van gemeenteleden is dankbaar gebruik gemaakt.

Al spelend met jaren en feiten komt men tot de conclusie dat :

alles wisselt en verandert, maar

JEZUS CHRISTUS
IS GISTEREN EN HEDEN DEZELFDE
EN TOT IN DER EEUWIGHEID. -

Heb.13:8.

---

tekst en samenstelling :C.J.van Hoeken

's-Gravenhage, 26 oktober 1981.

HET ontstaan van de Gereformeerde Kerken in den Haag

De geschiedenis van het ontstaan van de Gereformeerde Kerken in Den Haag vereiste een diepgaande studie. Getracht is hiervan op panelen een duidelijk overzicht te geven. Op het paneel Gereformeerd Den Haag ziet u van links naar rechts de ontwikkeling vanaf de afscheiding(in 1834)tot heden. De Chr.afgescheiden gemeente (ontstaan in 1834, godsdienstoefeningen in de Nobelstraat) voegde zich in 1869 samen met de Gereformeerde Kerk onder het Kruis(ontstaan in 1846,godsdienstoefeningen in de Wagenstraat) en vormde zo de Chr.Gereformeerde Kerk. Beide hielden echter hun eigen plaats van samenkomst.(afd.Nobelstraat en afd.Wagenstraat). De predikanten gingen in beide afdelingen voor.

In 1892 werden de Chr.Gereformeerde Kerk met de Neder Duits Gereformeerde Kerk (ontstaan op 28 juni 1887 (doleantie) verenigd en zo onstonden de Gereformeerde Kerk A (godsdienstoefeningen in de Nobelstraat en de Oosterkerk) en de Gereformeerde Kerk B (godsdienstoefeningen in de Bazarlaan en de Westerkerk) .

Een gedeelte van de Chr.Gereformeerde Kerk(Ds.Wisse) kon zich met deze samenvoeging niet verenigen en besloot de Chr.Gereformeerde Kerk zelfstandig voort te zetten: de Chr.Gereformeerde Kerk 's-Gravenhage. Uit deze Chr.Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage ontstond op 18 juli 1946 de Chr.Gereformeerde Kerk van Scheveningen(tengevolge van uitbreiding van het ledenaantal).

Op 14 december 1904 gingen de Gereformeerde Kerk A en de Gereformeerde Kerk B samen verder als één Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage(ineensmelting).

In 1906 werd de Noorderkerk gebouwd.

Tengevolge van stadsuitbreiding en toename van het aantal lidmaten van de Gereformeerde Kerk ging men op 1 januari 1925 over tot splitsing van de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage Oost en Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage West. Dit werden toen zelfstandige kerken. Deze splitsing is organisatorisch niet eenvoudig geweest.
De Noorderkerk werd als gebouw toegewezen aan den Haag-Oost.

In 1944 vond een kerkscheuring plaats. Ds.F. de Vries uit de Westerkerk werd geschorst. Uit alle Gereformeerde kerken traden lidmaten uit.(vrijmaking) en zo ontstond de Gereformeerde Kerk,onderhoudende art. 31 K.O..)

PREDIKANTEN NOORDERKERK.

In de Noorderkerk vonden de volgende predikanten hun arbeidsterrein :

Ds. W.Doorn, Ds. M. Schuurman, Ds. Js.v.d.Linden, Ds. J. C. de Moor.

WIJKPREDIKANTEN NOORDERKERK :

Ds. D. Ringnalda	12-11-1905 tot (1- 1-1925)15-5-1932.
Ds. A.G.Barkey Wolf	10- 4-1929 tot 5- 3-1947
Ds. D. Roest	7-12-1947 tot 9- 9-1951
Ds. W.C.v.d.Brink	28-11-1951 tot 27-11-1960
Ds. K. Welbedacht	12 of 15-5-1957 tot 6- 9-1964
Ds. S. van Bekkum	16-5-1965 tot 12-11-1977
Mevr.Drs.T.Bergsma	4- 1-1981 tot heden.

KERKGEBOUWEN DEN HAAG

De Noorderkerk is het 4e Gereformeerde Kerkgebouw van Den Haag.

ONZE WIJK

De Noorderkerkwijk beslaat het gebied van de Veenkade tot de Willem de Zwijgerlaan en van de van Boetzelaerlaan - en Conradkade tot aan de Scheveningse weg.

Deze grens van de wijk is in het verleden meerdere malen gewijzigd.
Zowel de inwoners van een gedeelte van het Statenkwartier als van de wijk Duinoord en een gedeelte van het Zeeheldenkwartier hebben de Noorderkerk als WIJKKERK.

De wijk is vanouds aantrekkelijk geweest voor mensen van buitenaf die zich in Den Haag kwamen vestigen, zoals repatrianten uit Indië,diplomaten,ambassades, etc..
Ook vestigden zich er vele kunstenaars.
Nog steeds is de wijk een levendige goedogende stadswijk.

Het grootste deel van de wijk werd, evenals de Noorderkerk zelf, rond de eeuwwisseling gebouwd.
In dit gebied zijn opmerkelijke en belangrijke gebouwen verrezen, o.a. De Haasmolen aan het Kleine Veentje in 1734 ,verhoogd en verbouwd in 1860, afgebroken in 1911. Heden is nog in de gevel van het pand Kon.Emmakade-de Constant Rebecquestraat een tegeltableau te zien die aan deze molen herinnert.
De Prins van Oranje Molen,een zaagmolen,die op de hoek van de Elandstraat en de Crispijnstraat stond.

Het Wachthuis van de Stoomtram van het Hollands Spoor naar Scheveningen aan de Reinkenstraat,op de hoek waar thans het Cornerhouse is gelegen, en waar onze wijkpredikante Mevr. Drs. T. Bergsma is gehuisvest.

Thans zijn nog als imposante gebouwen in de Noorderkerkwijk te noemen :
de Christian Science Church en het Haags Gemeentemuseum(architect Berlage)
Het Vredespaleis
Het Congresgebouw(architect Oud)
De R.K.Kerk aan de Elandstraat(Neo Gothiek)
De Russisch Orthodoxe Kerk in de Obrechtstraat

Over het algemeen kan men zeggen dat de wijk een karakteristieke Haagse stedebouwkundige structuur bezit en dat vele gebouwen in de art nouveau-stijl zijn gebouwd.

Het Kerkzegel van 's-Gravenhage-Oost.

Zoals vele kerkelijke gemeenten in ons land, heeft de gereformeerde kerk van 's-Gravenhage-Oost een kerkzegel.

In dit zegel staat een vogel afgebeeld op een nest met een aantal eieren.
Het is moeilijk vast te stellen om welke vogelsoort het hier gaat.

Verzamelaars van kerkzegels hebben zich bezig-gehouden met dit onderwerp. De meningen lopen uiteen.

Zo wordt er gedacht aan :
1. *een ooievaar, dezelfde als die in het stads-wapen van 's-Gravenhage.*
2. *een ijsvogel.*
3. *een zich uit het vuur vernieuwende Phoenix.*
4. *een struisvogel waarvan in het boek Job 39 vers 17 en 18 wordt vermeld: "....dat sij hare eijeren in de aerde laet ende in het stof die verwarmt. Ende vergeet dat de voet die drucken kan ende de dieren des velts die vertrappen konnen."*
5. *de vogel uit de passage van de gelijkenis van het mosterdzaadje uit Mattheus 13 : 32.. "En het wordt een boom zodat de vogelen des hemels in zijn takken kunnen nestelen."*

Het kerkzegel van 's-Gravenhage-Oost is waar-schijnlijk afgeleid van het kerkzegel van de Her-vormde Gemeente van 's-Gravenhage, dat al in 1651 op een attestatie stond afgebeeld.
Het enige verschil is de tekst in het randschrift.
Hervormde Gemeente :SIGILLUM ECCLESIAE HAGANAE
Gereformeerde kerk :SIGILLUM ECCLESIAE REFORMATAE HAGANAE.

Dit laatste werd tot 1925 door de Gereformeerde Kerk van geheel 's-Gravenhage gevoerd.

In 1925 werd de gemeente te groot en vond een splitsing plaats in Oost en West.

Beide gemeenten voeren tot-op-heden nog hetzelf-de kerkzegel..

Oost

West

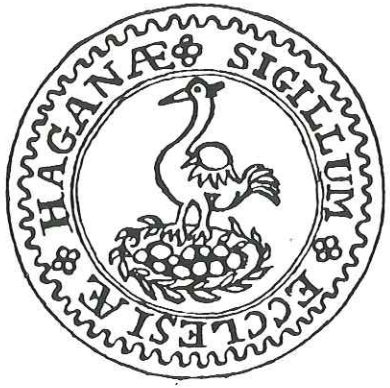

Hervormde Gemeente te 's-Gravenhage.

NAAM VAN DE KERK

In de tijd na de Reformatie wilden de Protestanten om principiële redenen hun kerkgebouwen niet meer naar personen noemen(b.v. Jacobskerk,St.Janskerk enz.). Men streefde naar soberheid en eenvoud. In de kerken werden geen versieringen aangebracht. Dit zou de aandacht van het Woord afleiden. Kunstvoorwerpen waren helemaal uit den boze. (Gij zult U geen gesneden beeld maken).

De kerkgebouwen werden in de regel genoemd naar de straat waaraan het gebouw lag.(Heerengrachtkerk, Laan Hofrustkerk).

Gebruikelijk werd ook de kerk naar de windstreken te noemen. Zo ontstonden de namen : Noorder-,Ooster-,Zuider-en Westerkerk.

De invalswegen van Den Haag droegen de volgende namen : Noordeinde, Oosteinde(later Buitenhof) Zuideinde (later Wagenstraat) en Westeinde.

Toen de Ooster- en Westerkerk waren gebouwd, lag het voor de hand de volgende kerk de Noorderkerk te noemen. Deze naam werd aan de kerk toebedeeld niet zozeer vanwege de ligging in het Noordelijk deel van de stad,maar meer als onderscheid van de reeds bestaande Ooster- en Westerkerk. De naam van de NIEUWE Zuiderkerk ontleent zijn naam aan het feit dat er reeds een Hervormde Zuiderkerk bestond.

Weer later ging men tot andere benamingen over. (Valkenboskerk, Ontmoetingskerk, Pax Christikerk,Salvatorkerk, Triomfatorkerk).

VOORBEREIDINGEN tot de bouw van de NOORDERKERK

Het is boeiend te lezen hoeveel aktiviteiten er zijn ontplooid om te komen tot het bouwen van de Noorderkerk. Het moet een heerlijke tijd geweest zijn! Immers, de stad groeide, het ledental van de Gereformeerde Kerk breidde uit en de vergaderruimten voor de Godsdienstoefeningen bleken te klein. Er zullen heel wat besprekingen zijn gevoerd om uiteindelijk tot de beslissing te komen: We gaan een nieuwe kerk bouwen ! Maar als de beslissing eenmaal is genomen, dan zetten velen zich in om het plan uit te voeren. De predikanten van 's-Gravenhage, dat waren Ds. van der Linden, Ds. Ringnalda, Ds. de Moor en Ds. Doorn hebben door hun enthousiasme daar veel aan bijgedragen. Er verschenen geregeld artikeltjes in de Gereformeerde Kerkbode. Dat werkte blijkbaar zeer inspirerend. Ook de boekhouder de heer van Roode, die de taak had de inkomsten en uitgaven nauwlettend in het oog te houden, plaatste herhaaldelijk berichtjes in het kerkblad.
Op de tentoonstelling zijn enige uitspraken van predikanten te lezen. Toch willen wij u ook de navolgende mededelingen niet onthouden. Behalve het doel waarvoor zij werden geschreven, zijn zij ook interessant door het taal- en stijlgebruik, dat aanmerkelijk verschilt van dat van onze tijd.

".....Van N.N., aan halve centen, met den wensch,"dat nog vele grootere gaven zullen volgen " f.1,25 .....Het vereenigd leven zal ons nog meer heil doen zien.De Heere zal genade en eere geven.Heeft het u in 1905 nog aan iets ontbroken of is het niet:Heere ik ben geringer dan al Uwe weldadigheid en Uwe trouw."
C.J. van Roode jr., boekhouder. 21.1.1906.

".....De fundamenten voor ons nieuwe kerkgebouw worden thans gelegd, en de arbeid vordert goed. Heden daarnaar ziende, dacht ik er aan, hoe voor deze kerk een nog beter fundament gelegd is in de groote liefde en offervaardigheid der gemeente, welke in zoo korten tijd met zoo groote toewijding zulk een belangrijk bedrag bij elkander bracht,waardoor deze bouw mogelijk is geworden. "
De M (Ds. de Moor) 25.3.1906.

"....Het tegoed van U,zooals wij het mochten noemen, was nog f.351.39.-,alzoo is er nu f.83,96 over,de grond voor de Noorderkerk afbetaald..... .....En nu f.83,96 over, een waarlijk niet te versmaden bedrag.Maar wat er mede te doen ? Om dit aan heel de weldadige hand te vragen die het ons gaf. Mogen wij hiervan een fonds maken voor een Doop-en Avondmaalstel en het er voor houden,dat het Uwe goedkeuring wegdraagt ?...."
C.J.van Roode jr. 8-4-1906.

"....Ontvangen van W. de St. voor het orgel van de nieuwe kerk f.2,50.Voor een orgel kwam,meen ik, nog geen liefdeoffer in.We zeggen hartelijk dank voor deze welkome bijdrage...." v.d.L.(Ds.v.d.Linden).
"....Een onzer broederen ontving twee wonderklavieren,met welke instrumenten een ieder dadlijk orgel kan spelen. De opbrengst hiervan zou de gever gaarne zien als een bijdrage voor twee Psalmborden in de Noorderkerk. De oorspronkelijke prijs van genoemde klavieren is f.100.-.Nu zijn ze voor 25 gulden per stuk te koop.Te bezichtigen bij diaken Hartig,Helmerstraat..."v.d.L(Ds.van der Linden.)
15.7.1906.

"...ontvangen van Mej.N.N.voor verkocht handwerk aan mevr.N.fl0.-Voor de nieuwe kerk werd deze opbrengst bestemd.Dit betoon van hartelijk medeleven en werken is ons een verkwikking.."v.d.L.(Ds.van der Linde) 30.9.1906.

".....De kerk is met een maand na heden ter bewoning gereed en de vreeze dat het meubilair niet gereed zal zijn begin zich te wettigen.Gij gaaft voor het Avondmaalstel volgens de vorige verantwoording f.293,70½, bij deze f.304,39½,dus tezamen f.598,10, een heel bedrag voorwaar,maar wij verzochten u ook om een stel van edel metaal, en wezen u erop dat dit niet goedkoop zou zijn, nu zijn wij zoo ver gevorderd en het zilver is inmiddels eer duurder dan goedkooper geworden.En nu kwamen er bovendien voor een vijfde of Zuiderkerk ook reeds giften in.....Zeker is er in het zuidelijk deel der stad ook een kerk voor onze gemeenschap nodig,maar,"laat alle dingen met orde geschieden...."C.J.van Roode,boekhouder.
18 nov.1906.

IN GEBRUIKNAME VAN DE NOORDERKERK TE 's-GRAVENHAGE

Voordat de Noorderkerk op 19 december 1906 in gebruik werd genomen, verscheen er in de Gereformeerde Kerkbode, 6e jaargang n0 49 op 9 december 1906 het volgende artikel :

In den loop van het jaar 1905 werd door den Raad der Gereformeerde Kerk besloten, ter vervanging van het gebouw in de Bazarlaan, tot den bouw van een kerk op Duinoord over te gaan, voor den bouw waarvan uit de Commissie van Administratie, een Bouwcommissie werd benoemd, bestaande uit de heeren J.Krap, L.C.van Loo en C.J.van Roode Jr., die aan den architect J.C.Wentink te Utrecht opdroegen een plan te maken voor een kerk bevattende 1050 zitplaatsen, met Consistorie en een woning voor den koster,
Nadat de plannen hiervoor waren goedgekeurd, had de aanbesteding daarvan plaats, den 9en Februari 1906 en werd de bouw opgedragen aan de aannemers Z.Gelens en J.van der Wal te Den Haag, onder leiding van den dagelijkschen opzichter K.Kuipers aldaar.
De grondgedachte was een eenvoudig ernstig,maar ook vriendelijk kerkruim, klaar en rustig in zijn samenstellende hoofdlijnen, ernstig door zijn zichtbare streng constructieven opbouw, vriendelijk en aantrekkelijk door de harmonie zijner vormen.
De bedoeling van de architectuur was, het geheel te doen spreken van kracht, van eenvoud, van verheven ernst en van waarheid.
De middenbouw van de kerk met het groote roosraam en de hoofdingang wordt begrensd door een hooge gemetselde toren met een Romaansche spits en door een lagere. Het geheel uitgevoerd in baksteen op een basement van hardsteen, de baksteen hier en daar onderbroken door zandsteenen partijen en door bekwame beeldhouwershand bewerkt.

bouwtekening Noorderkerk Schuytstraat 9 en 11 (1906)

In de topgevel is op een lange smalle zandsteenen plaat, in duidelijk leesbare letters gebijteld : "HOORT HET WOORD DES HEEREN", waarboven is gebeeldhouwd:een ster in stralenkrans, de blinkende morgenster, als beeld van 't licht dat door 't Woord de openbaring Gods over de wereld opgaat.
Boven de Hoofdingang is in een driehoekig zandsteenen veld gebeeldhouwd " de ark drijvende op de wateren, als symbool der kerk".
Verder de wereldbol en de kerk op een rots.
De Hoofdingang wordt begrensd door een paar van gebeeldhouwde kapiteelen voorziene hardsteenen pilasters, waarop voorkomt een voorstelling van "de wijnstok".
De kerk biedt ruimte voor ruim 1050 zitplaatsen en heeft 2 gaanderijen, die vanuit de ruime torenportalen toegankelijk zijn.
Het inwendige is evenals het uitwendige van het gebouw sober behandeld en is overdekt door een houten tongewelf van groote spanning, rustende op gebogen zichtbare spanten, steunende op gebeeldhouwde zandsteenen draagsteenen.
Het houten gewelf is in de olie geschuurd en eenvoudig in kleuren gedecoreerd.
De muren zijn in de metselspecie geel wit fijn geschuurd onderbroken door rondgaande gefigureerde en gemetselde banden paneelen en in metselsteen uitgevoerde baksteenfiguren. Evenzoo zijn de ramen, posten en traceeringen en het groote roosraam in de voorgevel als schoon gevoegd werk behandeld en gedicht met cathedraalglas van verschillende zachte harmonische kleuren in lood gebonden, wat een aardige kleurspeling in de kerk geeft.
Boven het spreekgestoelte rustende op 8 zuiltjes, evenals het doophek in blank eikenhout uitgevoerd, is ruimte voor de plaatsing van het orgel.
De wand achter het spreekgestoelte, in drie vakken is uitgevoerd in kunstnaaldwerk, evenals de lessenaarkleedjes van het spreekgestoelte en de voorlezersbank, ontworpen en geteekend door den architect Wentink en uitgevoerd door de dames van Beeck Calkoen, Grootenboer, van Löben Sels en van Roode.

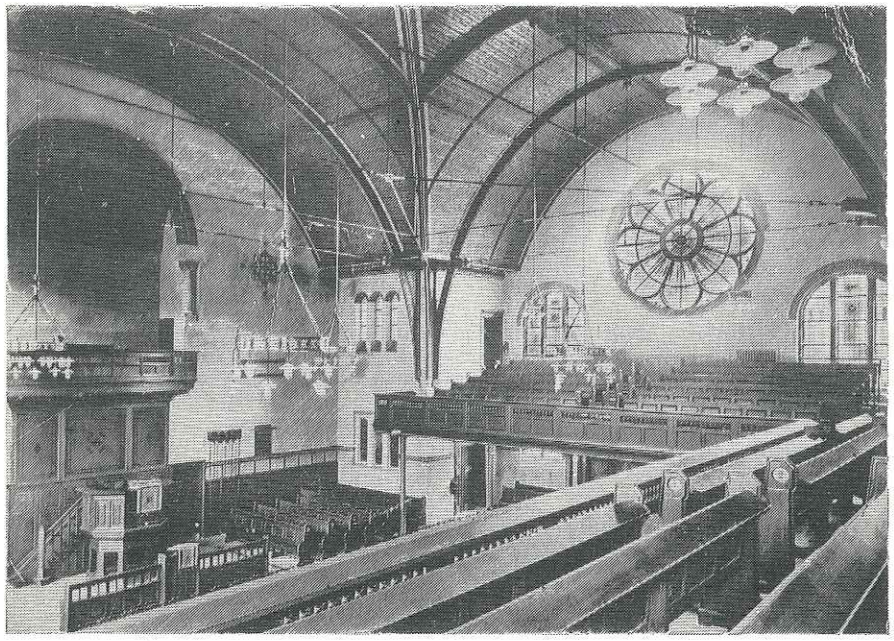

Interieur Noorderkerk (1906)

In de kerk is aangebracht een centrale warmwaterverwarming door middel van pijpen onder de houten vloer, waar boven voor de zitplaatsen voetroosters zijn aangebracht, uitgevoerd door de Firma Stokvis te Arnhem. De ventilatie is in het plafond en door draairamen direct met de buitenlucht in verbinding.
Des avonds wordt de kerk verlicht door middel van koperen kronen met electrisch licht, de ornamenten uitgevoerd door de Firma Becht en Dyserinck te Amsterdam, de electrische geleiding door de Firma Siemens en Halske alhier.
De geheele bouw werd in 9 maanden volledig opgeleverd.
Een woord van bijzondere waardeering zij daarom gebracht aan den Heer J.C.Wentink, die als architect toonde zijn ontwerp in details en uitvoering volkomen meester te zijn, bijgestaan door zijn verdienstelijken opzichter den heer Kuijpers.
De Heeren Z.Gelens en J.van de Wal hebben als aannemers tegen een concureerende prijs niets ontzien om het werk soliede en naar genoegen op te leveren.

De Commissie voor den bouw voornoemd.

En dan... op 19 december 1906 is het zover :

De Noorderkerk wordt in gebruik genomen.

Tijdens de ingebruikname was de Haagse burgemeester de heer E.C.Baron Sweerts de Landas Wyborgh aanwezig.

In de Gereformeerde Kerkbode van 23 december 1906 staat het volgende verslag te lezen : (verkort)

ONZE NIEUWE KERK.

Het weer werkte niet mee Woensdagavond. Een dikke mist deed menigeen nogeens aarzelen, eer hij zijn tocht begon naar de Schuytstraat. Maar de blijde stemming overmocht toch bij de meesten, en zoo rijden zich reeds lang vóór het aanvangsuur de honderden op de gemakkelijke zitplaatsen in de nieuwe Noorderkerk aaneen, straks almeer op elkander gedrongen, en voor en naast zich op het eind ook de gangpaden vol, overvol.
Wie er toen nog niet was, moest onverrichter zake weer terug. Behalve degenen voor wie de zijbanken naast het spreekgestoelte bleven gereserveerd, de kerkeraadsleden, de Commissie van Administratie,de Collectanten, de Architect met zijn staf, en - en - de Burgemeester.
Dat is een ongekende weelde voor ons Gereformeerde volk, Zijn Burgemeester zoo in zijn midden te mogen hebben. Hoe stelden wij allen zijne tegenwoordigheid op prijs. En Ds. Ringnalda gaf dat dan ook met gevoelvolle woorden te kennen. Maar dat was pas op het laatst van den avond. Laat ik eerst wat verhalen van het begin. Klokke acht uur liet br. Swagerman zingen Ps. 116: 11 en Ds. Doorn beklom den kansel.
Na voorlezing van Ps. 84 vereenigden wij ons in den gebede. En toen gaf Ds. Doorn als zijn tekst op : Ps. 84:2 en 3"De lieflijkheid van den openbaren Godsdienst", die reeds in de bedeeling der schaduwen den harpenaar zoo heerlijk deed zingen, vermag in een ure als deze de gemeente voorzeker tot gelijken lof te bezielen. Temeer juist nu, nu de Heere zich niet meer ten deele openbaart als vanouds, maar ten volle, in Christus Jezus. Dat toch is de heerlijkheid dezer "woning", die wij thans in gebruiknemen. Reeds Salomo riep bij de inwijding van den Israelitischen tempel uit:" De hemelen,ja,de hemel der hemelen zouden U niet begrijpen, hoeveel te min dit huis, dat ik gebouwd heb ! " Maar dat de Heere hier Zijne GENADEMIDDELEN wil uitdeelen, Zijn Woord en Zijne Sacramenten, dat doet ons begeerig zijn om herwaarts op te gaan. Moge het zijn, gelijk het was bij de Jeruzalemsche gemeente: volhardende in de leer, en in de gemeenschap, en in de breking des broods, en in de gebeden. Totdat de toekomst genaakt, ons door den Ziener van Patmos voor oogen geschilderd, dat de gemeente geen tempel meer zal behoeven, omdat daarboven de Heere Zelf haar Tempel is en het Lam ....."etc.

De volledige tekst van het verslag is te lezen op een paneel in de tentoonstelling.

Gemeld kan nog worden dat in dezelfde dienst ook Ds. van der Linden het woord voerde ....."
Niet ons o HEERE, maar Uwen Naam geef eere ! "

Ds. de Moor verklaarde daarna in kort bestek de onderscheidene symbolen van het nieuwe kerkgebouw.

Ds. Ringnalda heeft het slotwoord gesproken. Hij deed dat met"den aanvang van Ps. 103 : Loof den Heere,mijne ziel, en vergeet geene van Zijne weldaden". Hij spreekt de burgemeester , de architect en de dagelijkschen opzichter en de aannemers toe en verder allen die hebben meegewerkt,o.a. "de zusters die met fijn naaldwerk de kerk wouden dienen; de velen die met hun grootere of kleinere gaven onzen buidel hebben gevuld." Hij eindigde de dienst met deze woorden :"en bovenal de dank aan Hem, die alles gaf, die allen bekwaamde, die voorts zegene met de vervulling onzer nooddruft. Uit Hem, en door Hem en tot Hem zijn allen dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen."

Dr J. C. DE MOOR

GEBOREN 17 MEI 1878 - ONTSLAPEN 27 JANUARI 1926

Handschrift Ds. D.Ringnalda

Ds. D. Ringnalda 25 febr.1917

DE TWEEDE WERELDOORLOG

De tweede wereldoorlog 1940-1945 ging niet ongemerkt aan onze wijk voorbij. Dwars door de wijk heen liep een diep gegraven tankgracht. Ten Noorden van deze verdedigingslinie werd de bevolking geëvacueerd. Vele woningen werden afgebroken,zodat een grote kale vlakte ontstond.
Twee kerken in ons stadsdeel moesten eveneens voor de tankgracht wijken, te weten de Hervormde DUINOORD-KERK en de R.K.Kerk aan de Stadhouderslaan.
Van de Gereformeerde Westduinkerk werd het bovenste deel van de toren gesloopt.
DE NOORDERKERK BLEEF GEHEEL ONGEDEERD.

Het gedicht STEDE-TROOST uitde gelijknamige bundel, geschreven tussen februari 1943 en januari 1944, en in februari 1945 illegaal verschenen in de reeks SIGNO PISCIUM,geeft in treffende woorden weer hoe men in die tijd de aanblik van o.a. onze wijk onderging.

"... een ruwe opening vernielde,
naar Hanenburg het silhouet,
terwijl de stugge bunkers hielden
de tuinen der Sportlaan bezet.

Naar Zorgvliet toe zocht ik de gevels,
vergeefs van het Stadhoudersplein,
enkel een leegte - die de nevels
wijder en leger deden zijn.

Onthutst ben ik weer staan gebleven
bij 't missen van de Duinoordkerk -
tot ik begreep : God wordt verdreven
waar zich de mensch gaat voelen sterk..."

Dichter:pseudoniem:W.van de Maze.
eigen naam: W.A.P.Smit.

Wijkwerk en verenigingen.

Behalve het veelomvattende werk dat door kerkeraadsleden werd verricht, is ook het werk van verenigingen en speciale commissies te noemen, waarin vele wijkleden een actieve rol vervulden, en nog steeds vervullen.

Verenigingen :

De Vrouwenverenigingen : SOLA GRATIA en SOLA FIDE

De Mannenvereniging : ELTHETO

De Jongelingsverenigingen : WILLEM VAN ORANJE,
DR.H.COLIJN en
GROEN VAN PRINSTERER

De Meisjesverenigingen : JULIANA VAN STOLBERG en
ODIO

De Jongensclubs : BENJAMIN I en BENJAMIN II

De Jongedochtersvereniging : DORCAS (ten behoeve
der armen)

De Meisjesclub : TIRZA

De Zangvereniging

De NOORDERLICHTJES

De T.V.(tussenvereniging)

De Soos-106

De Zanggroep :HET NIEUWE LIEDBOEK

De Jongerengespreksgroep

De JOJO

De BIJBELKRING en de BIJBELSTUDIEGROEP

De HUISKAMERGROEP

DE VROUWENGESPREKSGROEP NOORDERKERK

HET VROUWENZENDINGSTHUISFRONT.

Bovendien waren er activiteiten zoals het werk van :

De Zusterraad

de Evangelisatie

De Zendingscommissie

De Liturgie-commissie

Commissie Bijzondere Diensten

De Noorderjeugdcommissie

Het trefpunt en (bejaardensoos)

Het Kerkelijk kontakt Sweelinck-en Statenkwartier

De Interkerkelijke commissie voor Rust-en verpleeghuizen (Staten-en Sweelinckkwartier)

De redactie van "RONDOM ONZE NOORDER"

Het verjaardagfonds

Het orgelfonds

Het V.U.-fonds

De leestafel

De Kindernevendienst en de kindercrèche

De recreatie-commissie

De autorijdienst

De Bazarcommissie

De Beroepingscommissies

Actie Burgerzin .

Om een greep te doen uit het werk dat in de wijk werd verricht de volgende illustraties:

De jeugdverenigingen

In de oorlogsjaren werden de jeugdverenigingen verboden. Alle jeugdverenigingen werden ontbonden. Om het contact van kerk en jeugd niet te verliezen, werd de organist de heer W.J.Vrolijk opgedragen(vanwege de kerkeraad)een zangkoor op te richten. In dit koor kon de hele jeugd worden opgenomen. Zo bleef de onderlinge band behouden. Als lichtpuntjes in de donkere oorlogstijd golden de enthousiast gezongen liederen onder leiding van de dirigent M. de Groot. (later overgegaan naar de vrijgemaakte kerk)

Het orgelfonds , ter vervanging van het harmonium in de consistorie.

In de consistoriekamer deed een huisorgel vele jaren dienst bij de begeleiding van zang op vergaderingen en wijkbijeenkomsten.
In 1978 was dit orgel aan een grote reparatie toe. De Zusterraad nam toen het initiatief te gaan sparen voor een nieuw orgel.
Er werd geld ingezameld door middel van twee spaarpotten in de vorm van een orgel,die bij de in- en uitgang van de kerk stonden.
Intussen werd naarstig gespeurd naar een geschikt huisorgel. De actie bracht in slechts enkele maanden f.1950.- op. Voor de prijs van ruim f.1600.--

werd een vrijwel nieuw electronisch orgel aangeboden. Men besloot dit aan te schaffen. Het resterende bedrag werd gereserveerd voor muziekboeken. Het oude harmonium verhuisde naar een wijklid van de gemeente.

Feestelijke bijeenkomsten.

Op gezette tijden organiseerde de kerkeraad een gezellige bijeenkomst voor kerkeraadsleden en medewerkers. Op verschillende manieren werd aan deze ontspannen bijeenkomsten vorm gegeven. Zo was het jaren lang de gewoonte om met elkaar te dineren. Men koos daarvoor de uitspanning"De Bataaf"uit, gelegen in de Scheveningse bosjes.
Later werd in de consistorie eens per jaar een feest gehouden. Deze avonden verzorgden de medewerkers zelf. Er werden gedichten en rijmelarijen voorgedragen, liederen gezongen, en soms was er een conférence. De heer Buytendorp had als specialiteit het voordragen van eigengemaakte gedichten; mevrouw van Dokkum-de Kater was bedreven in het vertellen van anecdotes en Cees van Hoeken(destijds 2e preases) hield verschillende malen aan de hand van door hem zelf vervaardigde tekeningen een conférence. Op humoristische wijze beeldde hij daarbij de actieviteiten van de diverse wijkleden uit. Op de tentoonstelling is hiervan een collage te zien. (1975)

Voor de jeugdverenigingen waren er de jaarfeesten, de week-enden en de uitstapjes.

De recreatie-commissie richtte zich voornamelijk op de wat oudere gemeente-leden en organiseerde voor hen vakantieweken,dagtochten en halve dagtochten.

Gezellige contactmiddagen werden enkele malen per jaar door de zusterraad voorbereid. Een hoogtepunt was steeds de kerstmiddag . Als vaste programmapunten was er o.a. de zang van kerstliederen door de aanwezigen, de meditatie door de wijkpredikant(e) declamaties door de dames van de zusterraad, een kerstverhaal en besloten werd steeds met een extra gezellige broodmaaltijd.

Het jubileum van organist Willem J. Vrolijk hoort ook in de reeks van feestelijke gebeurtenissen thuis. Ruim 55 jaar bespeelde hij het orgel in de Noorderkerk.Vele gemeenteleden feliciteerden hem met dit unieke feit wat in februari 1977 werd gevierd.

- Bij alle gebeurtenissen in de Noorderkerk ver-
- vulden de kosters hun vaak veelomvattende taak
- nauwgezet.

- In de 75 jaren bestaan van de kerk deden

- de volgende kosters dienst :

De heer Broer ..... 1906 - 1931

De heer A. Kars..... 1931 - 1963

De heer A.M.v.d.Pol..... 1963 - heden

- Zij bewoonden(bewonen) de kosterswoning van de kerk in de Schuytstraat.

DE EERSTE VERBOUWING VAN DE KERK in 1956

Aanleiding daartoe was het 50 jaar bestaan van de Noorderkerk.

Ds. van den Brink schrijft in "ROND DE NOORDERKERK" van October 1955 o.a.

".....Volgend jaar December staat zij(de Noorderkerk) 50 jaar. Er is zo nogal wat critiek op dit kerkgebouw : te saai en te donker enz. Er zal inderdaad wat gaan gebeuren. In een prettig contact met de Commissie van Beheer bleek de bereidheid om aan de Kerkeraad een belangrijk bedrag aan te vragen,nodig voor de noodzakelijke onderhoudswerken. En daaronder valt ook het schilderwerk,zodat onze wijkkerk volgend jaar wel een wat frisser teint zal krijgen.
Daarnaast leven allerlei gedachten, die, wanneer zij verwerkelijkt kunnen worden, het kerkgebouw zullen verfraaien. Wij zullen ons, in verband met wat er in de toekomst nodig zal zijn voor de uitvoering van de kerkbouwplannen, wel voor al te grote luxe moeten wachten. Maar het zou toch wel prettig zijn, wanneer wij als wijkleden met elkaar een bedrag als JUBILEUMGAVE bij elkaar zouden kunnen brengen, om aan te wenden voor een verfraaiing, die nu niet direct onder het noodzakelijke onderhoud kan worden gerangschikt....."

juni 1956 :

".....Na september zal toch de kerk een week of zes moeten worden gesloten.Dan wordt het hele gebouw geschilderd.Dan zal het nieuwe podium,waarop het Doopvont en een symbolische Avondmaalstafel worden geplaatst,worden aangebracht.Dan komt de nieuwe vloerbedekking in de paden beneden en ook op de galerijen....."

Tijdens de opknapbeurt van de kerk, werd "gekerkt" in de Maranathakerk en in het gymnastieklokaal van de Groenschool.(gedurende twaalf weken).

in "Rond de Noorderkerk"schrijft Ds.van den Brink in dec.1956 :
".....En nu hopen wij dan 19 december a.s. weer thuis te komen in onze eigen kerk, die een totaal ander aanzien heeft gekregen. Naast de kleuren, vragen vooral ook de gordijnen en het podium onze aandacht. In de gordijnen zult U opmerken het teken van de alfa en de omega, het begin en het einde. Voorts vindt U het symbool van Christus Rex, Christus, de Koning van Zijn Kerk. Tenslotte is in de gordijnen ook aangebracht het teken, dat de oud-christelijke kerk in de catacomben in Rome gebruikte:het teken van de vis.Men had daar een bijzondere bedoeling mee.Het woord vis luidt in het Grieks:ichthus. Dit zijn de beginletters van de woorden:Jezus Christus Theou Huios Sooter, d.w.z. Jezus Christus, Zoon van God, Zaligmaker. De achterwand van de kansel geeft in hout de figuren van de druiventros en de korenaar ,wijn en brood van het Avondmaal. Voorts zijn daarin aangebracht de koppen van de vier Evangelisten. Verder mag ik ook wel Uw bijzondere aandacht vragen voor het prachtige, groenmarmeren doopvont, dat 400 kg weegt en de mooie tafel, waarop het Avondmaalservies staat. De vakken naast de kansel zijn opgevuld met de door elkaar gewerkte figuren van vier duiven,als symbolische aanduiding van de Heilige Geest. Deze figuren illustreren het Woord van het Evangelie: de wind blaast, waarheen hij wil. Zo gaat ook het werk van de Heilige Geest alle kanten uit. Zo vormt het podium met kansel, doopvont en Avondmaalstafel het lithurgisch centrum, dat mede door de gaven uit de wijk een belangrijke verrijking ontving. Het is inderdaad iets bij-

Interieur na de eerste verbouwing (1956)

zonder, iets eigens, wat nu niet in elke kerk zo te zien is. En dat was ook de bedoeling. Nu hoop ik zeer, dat onze wijk, nu het gebouw zo aantrekkelijk is geworden, steeds meer binding aan de eigen wijkkerk zal krijgen. Dat zal dan ook uitkomen in een trouw kerken in DE EIGEN KERK. Het is nu beslist niet meer nodig naar een andere kerk te gaan om in een goedverzorgde omgeving te zitten....."

Onder leiding van architect B. van Heijningen is de restauratie van de kerk uitgevoerd.

Het polychrome reliëf achter de kansel is ontworpen door de schilder Roeland Koning. In samenwerking met de meubelmakers, de gebroeders Groenheide, de beeldsnijder Verstrate vervaardigde hij het bijzondere paneel.

De kerk werd opnieuw in gebruik genomen op 19 december 1956.
Voorganger was ds. W.C.v.d.Brink. Hij hield een korte preek naar aanleiding van Openbaringen 4:"het lied van de aanbidding en de dankbaarheid, die nu in de harten van onze gemeente leven".
Het tweede gedeelte van de dienst was gewijd aan de huldiging van de koster, de heer A.Kars, die een kwarteeuw in de Noorderkerk werkzaam was geweest.Met waarderende woorden sprak de predikant hem toe en dankte hem voor zijn nauwgezetheid, trouw en liefde voor de kerk.

Vele cadeaux werden het kosterspaar Kars overhandigd.

Aan de dienst werd medewerking verleend door het christelijk jongerenkoor Sursum Corda o.l.v. Meine Pot.

Ingebruikname na de 2e verbouwing

In 1968 werd de Noorderkerk voor de tweede maal verbouwd. Het architectenbureau Blankespoor en de Vries werd opdracht gegeven een ontwerp te maken.

De architect Blankespoor voerde geheel belangeloos de opdracht uit met veel enthousiasme,en begeleidde de verbouwing.

Een voor deze tijd ingrijpende wijziging was het verwijderen van de zijgalerij. De kerk werd hierdoor veel lichter en het prachtige glas-in-lood raam werd beter zichtbaar. Het tochtportaal bij de middeningang werd geheel afgebroken.
De toegangen van de consistorie-kamer naar de kerkzaal werden dichtgemetseld.
De wandversieringen werden weggeschilderd.
Voor in de kerk werd over de gehele breedte een podium aangebracht. De ouderlingenbanken kwamen hierdoor te vervallen. De preekstoel werd van het midden naar de linkerkant verplaatst.
Midden op het podium werd een liturgisch centrum ingericht. Het bestond uit een groen marmeren tafel, waarop het sacrament van het avondmaal in de vorm van een zilveren kan,beker en broodschaal gesymboliseerd werd. De zilveren broodschaal met deksel had voor de verbouwing dienstgedaan als doopschaal op het doopvont.Voor de tafel werden ante-pendia in de liturgische kleuren vervaardigd door jonge gemeenteleden,o.a. Jaap Plomp en Trudy van Bekkum.

Op 25 oktober 1968 werd de kerk feestelijk in gebruikgenomen. De dienst werd geleid door Ds. S. van Bekkum. Gezongen werd : Ps. 84:1 : "Hoe lief' lijk,hoe goed is mij Heer, het huis waar Gij Uw naam en eer, hebt laten wonen bij de mensen, etc."

Bij het binnendragen van het liturgisch kleed: Gez. 11 (uit bundel 102 gez.)

Bij het binnendragen van de bijbel : Ps.119:40: "Uw woord is als een lamp....etc."

Bij het door kinderen binnengedragen doopwater: "Gij zegt hetzelf, wie op u hoopt, - dit moet de wereld horen - wie U gelooft, in U gedoopt, die is uit U geboren, etc."

Bij het binnendragen van de avondmaalsattributen: Gez. 117 : 3.

Hieronder volgt een financiëel verslag uitgebracht door de heer Breedveld, uitgebracht op de wijkraad van 21 november 1968 :

Aannemer	f.	24242,58
electricien	"	2135,40
schilderwerk,arbeid en materiaal	"	6694,87
geluidsinstall.,incl.microfoons en doventelefoon	"	1595,--
nieuw glas-in lood	"	256,94
vloerbedekking lit.centrum en wandlinoleum	"	4090,59
100 nieuwe stoelen en stoel achter liturgische tafel	"	5145,--
koffie tijdens verbouwing en opening en diverse kosten	"	2044,92
cadeaux voor architecten	"	590,--
	f.	46795,30

Het nog te dekken te kort bedroeg ca. f.5120,--

Naar aanleiding hiervan werd door de kerkeraad een circulaire rondgestuurd.

De ouderling br. L. Vlietstra maakte na de verbouwing enige interieurfoto's.die tegen betaling van f.0,50 per stuk door gemeenteleden konden worden besteld.

Op de tentoonstelling ziet u vergrotingen van de oude negatieven op een paneel aangebracht.

Na de ingebruikname werd een nieuw wijkblad uitgegeven voor wijk 1 van de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost, genaamd : "Rondom onze Noorder". (December 1968).

Huwelijksbevestigingen in de Noorderkerk

Het zou zeer interessant zijn te weten hoeveel bruidsparen er in de Noorderkerk hun huwelijk kerkelijk lieten bevestigen.
Helaas is dit moeilijk te achterhalen.
In een kerkelijke gemeente is een huwelijksbevestiging een vreugdevolle gebeurtenis , waarin de gehele gemeente in de feestvreugde meedeelt.

Op de tentoonstelling is een tweetal foto-reportages te zien.

Het bruidspaar Wensveen-Streefkerk werd bevestigd op 11 mei 1966 door Drs. F.E.Hoekstra.
Dit was nog voor de 2e verbouwing van de kerk.

Het bruidspaar Flinterman-van Hoeken werd op 6 september 1974 bevestigd door Drs. R.A.Flinterman. Dit was enkele jaren na de tweede verbouwing.

Op de foto's is het verschil van het interieur van de kerk goed zichtbaar.

Een enkele maal is het gebeurd dat een huwelijk in de consistorie-kamer werd bevestigd. Dit was o.a. het geval met het bruidspaar Dijkshoorn-Langedijk in de hongerwinter (1944). De bruidegom en zijn bruid waren belijdend lid en behoorden tot de Gereformeerde Kerk van den Haag-West.
In verband met eventuele bezwaren is het volgens de Gereformeerde Kerkorde gebruikelijk dat een kerkelijk huwelijk vooraf officieel in de Gemeente wordt afgekondigd. Aangezien de bruidegom ondergedoken was en gevaar liep door de vijandelijke bezetter te worden gearresteerd, verzocht hij de bevestiging niet in de kerk te laten afkondigen. De kerkeraad van West echter wenste geen uitzondering te maken. De kerkeraad van de Noorderkerk had

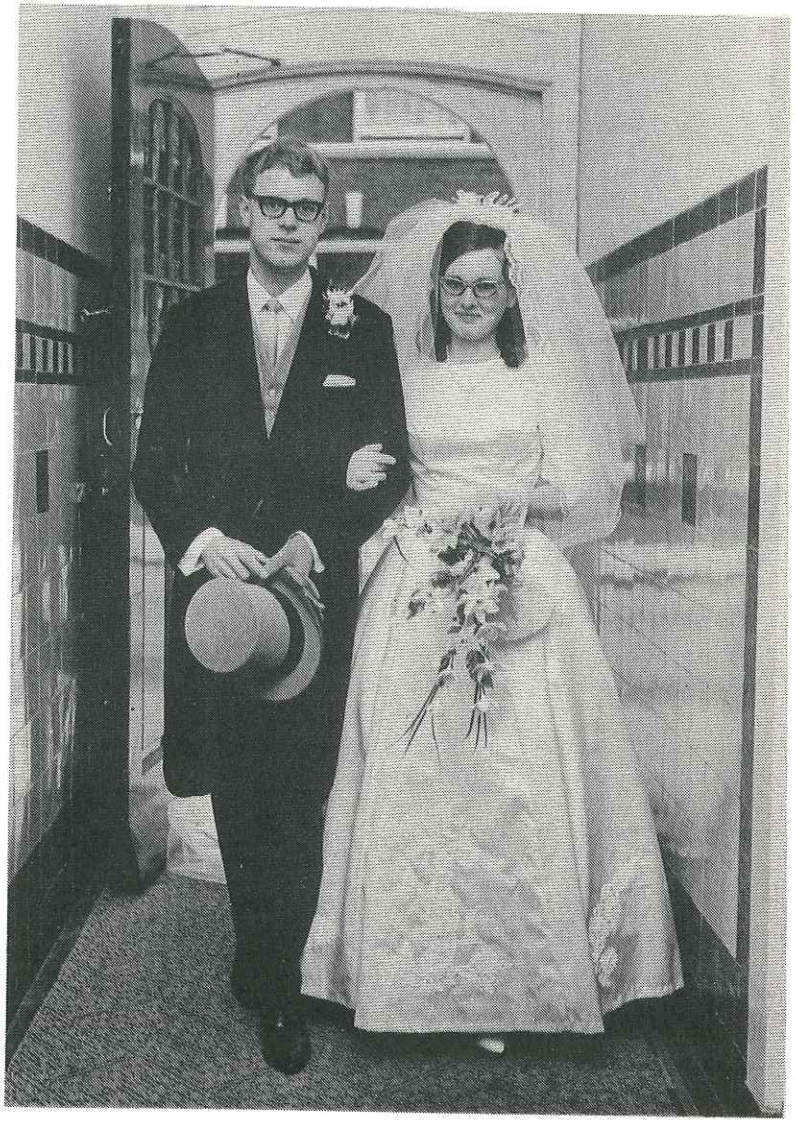

Bruidspaar WENSVEEN-STREEFKERK

begrip voor de problemen en Ds. Barkey Wolf heeft toen het huwelijk bevestigd in de consistoriekamer van de Noorderkerk.
Ter illustratie zij nog vermeld : dat, toen het bruidspaar met de familie zich op die dag (lopend) naar de kerk begaf er plotseling luchtalarm werd gegeven. Er moest in portieken geschuild worden. Ds. Barkey Wolf gaf het bruidspaar de voor de omstandigheden zeer toepasselijke trouwtekst mee:"want zij hadden de wind tegen..." Marc. 6:48. De familie schonk het bruidspaar als huwelijkscadeau een eigengebakken wittebrood, waarvoor zij bij de boeren een kleine hoeveelheid meel had bekomen.

GEREFORMEERDE "NOORDER"KERKEN IN NEDERLAND

Zijn er behalve onze Noorderkerk nog meerdere Gereformeerde Noorderkerken in Nederland ?
Deze vraag rees op bij het samenstellen van de tentoonstelling en kon na enig zoeken bevestigend worden beantwoord.
De wijkpredikanten van Ede, Apeldoorn,Dokkum,'s-Gravenzande, Drachten,Almelo,Utrecht,Hilversum en Sneek werden aangeschreven.
Van de meeste ontvingen wij zeer leuke informaties.
De kerkgebouwen waarover we gegevens ontvingen, bleken stuk voor stuk ouder te zijn dan onze "Noorder"kerk.
De kerk in Sneek is precies een eeuw oud.
Een aardige bijkomstigheid is, dat Ds. F.B. Fennema, de wijkpredikant die ons destijds inlichtingen toezond, inmiddels als predikant van Den Haag-Escamp is beroepen en zich thans als zodanig in onze stad heeft gevestigd.

LAATSTE belangrijke gebeurtenis in de Noorderkerk

Op zondag 4 januari 1981 te 19.00 uur werd Mevrouw Drs. T. Bergsma als predikante in de Noorderkerk bevestigd, door Ds. J. Winter, predikant van 's-Gravenhage-Zuid.
Haar intree-preek hield zij over 2 Timotheüs 2:11a "HET WOORD IS BETROUWBAAR".

Tijdens deze dienst werd de Cantate BWV 192 "Nun danket alle Gott", van J.S.Bach uitgevoerd.
De muzikale medewerking stond onder leiding van Wim van Meeuwen.

Mevr. Drs. T. Bergsma is de eerste vrouwelijke greformeerde predikant in 's-Gravenhage.

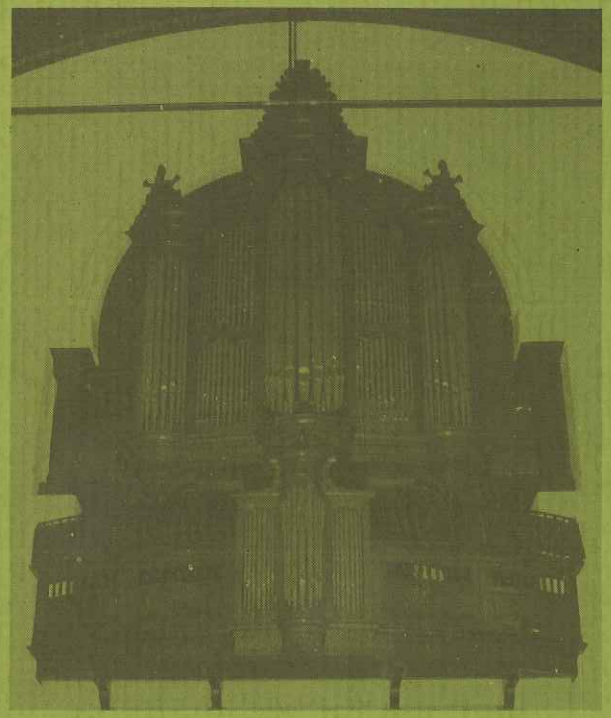

HET ORGEL VAN DE NOORDERKERK

Het orgel van de Noorderkerk is in 1907 gebouwd door de Fa. Proper te Kampen.
Hoewel ook andere orgelmakers voorstellen indienden, werd gekozen voor de Fa. Proper, daar deze als „goed gereformeerd" bekend stond.
Het werd een pneumatisch orgel (d.w.z. dat alle verbindingen door middel van luchtdruk tot stand komen) met 2 klavieren en pedaal.
Het front (vooraanzicht) wekt de indruk dat het orgel een z.g. rugpositief (klein orgel) zou hebben, helaas is dit alleen als sierelement gebouwd. Uit de pijpen die u daar ziet komt dan ook geen geluid.
De speeltafel bevond zich aan de zijkant in de nis.
In 1938 is deze door de Fa. van Leeuwen achter het z.g. rugpositief geplaatst, tevens zijn er toen enige wijzigingen in de dispositie (totaal aantal der stemmen) aangebracht.
In 1953 is door de Fa. Valckx & Van Kouteren een belangrijke wijziging uitgevoerd.
Een aantal romantische stemmen werd vervangen door helder klinkende stemmen waardoor de klankkleur aangepast werd aan de smaak van die tijd.
Een gemeentelid die het orgel een warm hart toedroeg verklaarde zich bereid de helft van de kosten op zich te nemen, waardoor de gewenste veranderingen gerealiseerd konden worden.
De Fa. Pels en Van Leeuwen verzorgt nu de stem- en onderhoudsbeurten en weet op deskundige wijze het orgel in optimale staat te houden.

Organisten in de afgelopen jaren waren:
J. v.d. Bil, S. Slavenkoorde, M. Jelgersma, W. Vrolijk en sinds 1978 P.G. Adema.

De dispositie luidt:

Pedaal	Manuaal I	Manuaal II (in zwelkast)
Subbas 16'	Bourdon 16'	Echo prestant 8'
Octaafbas 8'	Prestant 8'	Bourdon 8'
Gedektbas 8'	Salicionaal 8'	Viola di Gamba 8'
Koraalbas 4'	Roerfluit 8'	Prestant 4'
Ruispijp 2 2/3-2'	Octaaf 4'	Roerfluit 4'
Fagot 16'	Nachthoorn 4'	Nasard 2 2/3'
Basson 8'	Quint 2 2/3'	Terts 1 3/5'
	Octaaf 2'	Woudfluit 2'
	Mixtuur 3-4-5 st.	Scherp 3 st. 1'
	Cornet (disc.) 4 st.	Dulciaan 8'
	Trompet 8'	Tremulant

Koppels	Speelhulpen
Man. I + II	1 vrije combinatie
Man. I + II-16'	4 vaste combinaties
Man. I + II-4'	Automatisch pedaal
Pedaal + I	5 stemmen + koppel II
Pedaal + II	